

Tieteelliset seurat riippumattomia tieteen edistäjiä

Hannu Heikkilä

Sata vuotta sitten tapahtuneen Tieteellisten seurojen valtuuskunnan perustamisen taustalla oli kolmenlaisia tekijöitä, joiden ajankohtaisuus tänäänkin – kaikista muutoksista huolimatta – luo lähtökohdan toiminnan kehittämiseksi eteenpäin. Ensimmäkin tieteelliset seurat ovat valtakunnallisina, vapaaehtoisia yhdistyksiä osa kansalaisyhteiskuntaa. Tässä suhteessa elettiin maassamme viime vuosisadan lopulla vilkasta aikaa. Valtuuskunnan aikaansaaminen tuolloin samoin kuin työn jatkuminen tänään perustuvat ennen kaikkea aktiivisten yksilöiden ja ryhmien kiinnostukselle tehdä tärkeää työtä.

Viime vuosisadan lopun Suomessa yksi polttava kysymys oli venäläistäminen, jonka koettiin uhkaavan myös Helsingin yliopiston ja siten koko suomalaisen tiedeyhteisön asemaa. Tiedeyhteisön vastaus poliittisen järjestelmän taholta tullutta uhkaa vastaan oli rakentaa tieteellisten seurojen ja niiden kattojärjestön varaan organisaatio, jossa maamme tieteellistä tutkimusta olisi voitu jatkaa poliittisista vallanpitäjistä huolimatta.

Valtuuskunnan perustamista valmistellut komitea totesikin, että "nykyisten tieteellisten seurojen vapaan itsemääräämisoikeuden ja täydellisen riippumattomuuden rajoittaminen olisi haitallinen kotimaisen tutkimuksen kehitykselle." Sen vuoksi tieteellisten seurojen "oli saatava nauttia hallituksen voimakasta tukea ilman ehtoja ja rajoituksia."

Valtiovaltaa tuki itsenäisessä Suomessa onkin ollut valtuuskunnan kannalta merkittävää. Tämä näkyy mm. siinä, että tieteelliset seurat ovat saaneet käyttöönsä ensin Pöytäsalin ja sittemmin Säätytalon samoin kuin Kirkkokatu 6:ssa sijaitsevan Tieteiden talon. Työskentely näiden tilojen hoitokuntana olikin toinen valtuuskunnan perustamisen taustalla ollut tekijä.

Tieteellinen seura ei syntynyt sata vuotta sitten eikä nykyisinkään ensisijaisesti ulkoisen paineen johdosta. Useille 1800-luvun tieteellisille seuroille oli tärkeää koota suomalaisuuteen – luontoon, kieleen, yhteiskuntaan, kulttuuriin tai talouteen – liittyvää esineistöä tai tietoutta sekä kehittää suomenkielistä terminologiaa ja tällä tavoin luoda maamme identiteettiä. Tämän jälkeen tiede on muuttunut havaintoaineistoa tutkivaksi, uutta tietoa etsiväksi toiminnaksi.

Tämän päivän tieteellisten seurojen kenttä osoittaa hyvin, miten tiede eriytyy ja rikastuu entisestään. Uusimpien tieteellisten seurojen nimistä näkyy, että tiede eriytyy yhä uusille aloille. Jonkin tieteen pääalueen "sisälle" syntyy yhä rajatumpiä tieteenalaseuroja, joiden jäsenet ovat niin keskusseuran kuin erikoisseurankin jäseniä. Esimerkiksi naistutkimus tai ympäristötiede ovat esimerkkejä, joissa tieteen eri pääalojen harrastajat löytävät toisensa nimenomaan tieteellisessä seurassa.

Tieteellisen seuran joustavuus yhtäältä valtakunnallisena organisaationa sekä toisaalta kevyenä ja helposti perustettavana yhteisönä luo lähtökohdat sille, että tieteen eriytyessä juuri tieteellinen seura on usein ensimmäinen uuden tieteenalan harrastajien yhteenliittymä. Suhteellisen pienessä tiedeyhteisössä kuten meillä Suomessa ei voida edellyttää, että jonkin pääalan sisällä kaikki tieteen erityisalueet voisivat vakiintua esimerkiksi oman professorin avulla. Tällöin tieteellinen seura tai vaikkapa suuren tieteellisen seuran jaosto voi hoitaa jatkuvuutta hyvinkin tärkeällä alueella.

Kolmas valtuuskunnan perustamisen taustalla ollut tekijä oli tarve luoda mahdollisuuksia keskustelulle tiedeyhteisön piirissä. Monella seuralla on ollut tapana järjestää etukäteen sovittuna päivänä ns. kuukausikokous, joka on ollut kaikille avoin ja maksuton esitelmätilaisuus. Kuukausikokousten suosio on kuitenkin vähentynyt, ja tilalle on yhä useammin tullut vuosittain tai joka toinen vuosi järjestettävät tieteenalapäivät.

Keskustelun toteuttamiseksi useimmat tieteelliset seurat julkaisevat aikakaus- tai jäsenlehteä. Tieteelliset seurat kustantavat vuosittain 200–250 uutuuskirjanimikettä, joten ne yhteenlaskettuna ovat verrattavissa keskikokoiseen kaupalliseen kustantajaan.

Tähän perinteiseen kustannusmaailmaan on yhä voimakkaammin tullut mukaan sähköinen julkaiseminen, mikä suinkaan ei ole merkinnyt paperille painettujen lehtien tai kirjojen määrän vähenemistä. Päinvastoin esimerkiksi tieteelliset kirjastot ovat joutuneet tilanteeseen, jossa on sekä tilattava sarjan paperiversio että hankittava laitteistot ja oikeudet sähköisten julkaisujen saamiseksi. Yhtenä valtuuskunnan työn kohteena on ollut myös rakentaa sitä sopimusjärjestelmää, jossa sovitaan verkkojulkaisemisen kustantaja- ja tekijäoikeuksista.

Perinteisestä painetusta väitöskirjasta ollaan siirtymässä sähköiseen julkaisuun, jota väitöstarkastuksen ja muussa yhteydessä saatujen kommenttien jälkeen voidaan työstää eteenpäin sekä julkaista tarkoituksenmukaisessa muodossa.

Usealle tieteelliselle seuralle on luontevaksi toiminnan muodoksi noussut myös keskustelusivujen ylläpito www-kotisivujen yhteydessä. Internet osoittaa käyttökelpoisuutensa juuri suhteellisen pienin taloudellisin resurssein toimivien yhteisöjen kommunikointikanavana, johon yksittäisen tieteenharjoittajan tai harrastajan on luontevaa hakeutua. Tällainen yhteydenpito ei suinkaan vähennä kiinnostusta järjestää suoriin ihmistenvälisiin kontakteihin perustuvia kongresseja tai muita tapaamisia - pikemminkin päinvastoin.

Samalla kun tieteen merkitys yhteiskunnassa kasvaa, lisääntyy myös kansalaisten kiinnostus tieteellisen tutkimuksen tuloksia kohtaan. Kansalaisilla on oikeus tietää, mikä merkitys veromarkoin tehdyillä tutkimustuloksilla on. Tiedettä kansantajuistavat aikakauslehdet, tiedekeskus Heureka, Tieteen päivät sekä monet muut tapahtumat ja näyttelyt saavat tuhannet tieteestä kiinnostuneet yhä uudelleen liikkeelle. Tämä luo perustan myös tieteellisten seurojen ja niiden valtuuskunnan tulevalle toiminnalle.

"Tieteellisen tiedon saattaminen yleistajuiseen muotoon ja kansalaisten käyttöön ovat keskeinen osa suomalaisen tietoyhteiskunnan rakentamisessa" todetaan lyhyesti opetusministeriön jokin aika sitten julkistamassa kehittämissuunnitelmassa. Suunnitelmassa olisi voitu hieman laajemmin pohtia, miten tätä työtä voitaisiin käytännössä edistää. Valtuuskunnan mahdollisuudet osallistua tähän toimintaa parantuvaa olennaisesti Tieteellisten seurojen valtuuskunnan 100-vuotisrahaston myötä, mistä kiitokset kuuluvat niille lukuisille onnittelijoille, jotka osallistuivat rahaston kartuttamiseen.

Kirjoittaja on Tieteellisten seurojen valtuuskunnan toiminnanjohtaja.

